

KRENULA ISKAPANJA MRA NA TAJNA SAVSKE 77

Tko su ljudi ubijeni i pokopani u masovnoj grobnici u centru Zagreba
SVJEDOKINJA ZA GLOBUS 'No u smo uli pucnjavu...'

AUTOR: Marko Špoljar OBJAVLJENO: 09.08.2018.

(Cro_013_Zg_(064), (065), (066), (067), (068))

Ulazak partizana u Zagreb 1945. (u krugu), grobnica ispred **Pedagoške akademije** (desno)

I. H. (92), svjedokinja događaja iz svibnja 1945., kaže za Globus: “No u smo uli pucnjavu jer smo živjeli blizu Uiteljskog fakulteta. Bojali smo se... Ujutro sam vidjela veliki kvadrat razrovane zemlje, tragove svježe zatrpane jame. Nakon strijeljanja cijelo je dvorište bilo ograno žicom...”

Potkraj srpnja završena je prva faza istraživanja lokacije “Savska 77”, za koju se sumnja da je stratište poraženih ustaških i njemačkih vojnika ubijenih u svibnju 1945. godine, netom nakon oslobođenja Zagreba.

Zasad su ekshumirani posmrtni ostaci najmanje 25 osoba iz **dviju masovnih i jedne pojedinačne** grobnice u dvorištu Uiteljskog fakulteta (donedavno Pedagoška akademija). Ministarstvo branitelja izvijestilo je kako njihova Uprava za zatočene i nestale nastavlja s pripremom sljedeće faze terenskog istraživanja na istoj lokaciji u Savskoj 77. Iako u Ministarstvu branitelja nisu ulazili u detalje, ta sljedeća faza vjerojatno znači da će se istraživati i ostala mjesta u dvorištu i neposrednoj blizini zgrade Uiteljskog fakulteta, a koja su već ranije svjedoci naveli kao lokacije gdje su zakopana tijela ubijenih u svibnju 1945. Reporteri Globusa razgovarali su s 93-godišnjom I. H. (podaci poznati redakciji), svjedokinjom tih događaja iz svibnja 1945.

“Sjećam se da je no u bilo pucnjave jer smo živjeli jako blizu tog mjesta. Ljudi u našem naselju bili su jako uznemireni, bojali smo se. Jednog jutra išla sam prema Savskoj cesti i prolazila uz potok, danas **Gagarinov put**, dakle uz samo dvorište današnjeg Uiteljskog fakulteta. Vidjela sam veliki kvadrat razrovane zemlje, tragove svježe zatrpane jame”, govori svjedokinja I. H. koja smatra da su u tu jamu bačena tijela žrtava ubijenih ispred današnjeg Uiteljskog fakulteta. Zgrade koju su, prije nego što je u svibnju 1945. došla komunistička vlast, za vrijeme Drugog svjetskog rata Nijemci koristili kao centar za regrutaciju vojnika.

Sama ubojstva u dvorištu današnjeg Uiteljskog fakulteta I. H. nije vidjela, međutim mjesto o kojemu priča kao grobnici tada ubijenih podudara se s rezultatima prve faze terenskog istraživanja Ministarstva branitelja, odnosno pronalaskom dviju masovnih grobnica i jednog pojedinačnog groba na lokaciji “**Savska 77**”. To se mjesto nalazi u dvorištu fakulteta, tik uz nekadašnji potok a danas **ulicu Gagarinov put**.

“Nakon strijeljanja cijelo je dvorište bilo ograđeno žicom, tamo se nije smjelo. Sjećam se da su nam ljudi koji su tamo bili zatvoreni, dok smo prolazili uz potok, prema Savskoj cesti, dobacivali papiriće na kojima su valjda ispisivali poruke svojim obiteljima... Neki su im kriomice pokušali baciti hranu... Bilo nas je strah, ja sam prolazila tim putem pognute glave... Išli smo ravno uz potok, nismo se zaustavljali. To su prizori kojih se i danas sjećam”, ispričala je za Globus I. H. u svom stanu u Vrbiku, naselju u kojem je i tada stanovala.

Damir Kraja / CROPIX

Doga aji iz svibnja 1945., kaže, bili su joj posebno šokantni jer je njezina obitelj za vrijeme Drugog svjetskog rata pomagala pokretu otpora, pripadnicima Komunisti ke partije.

Kaže da je njezina ku a nekad znala poslužiti kao privremeno sklonište lanovima pokreta otpora koji su bježali pred ustaškim i njema kim vlastima.

Svoje spoznaje o doga ajima iz svibnja 1945. godine I. H., skupa s još nekoliko svjedoka, ispri ala je prije deset godina predstavnicima Hrvatskog odgovornog društva, gra anske udruge koja se bavila istraživanjem lokacija stratišta iz Drugog svjetskog rata i vremena neposredno nakon rata.

“Za lokaciju mogu e masovne grobnice u dvorištu Pedagoške akademije u Zagrebu prvi put sam doznao 2007. kad mi je u ruke došlo izvješ e saborske komisije objavljeno 1999. Tamo stoji da je rije o 300 žrtava, i to zatvorenika iz obližnjeg zatvora ba enih u jamu u dvorištu Akademije, nakon ega je teren poravnat i zasa eno raslinje. Meni se osobno inilo sve to blago re eno udno, pa i nevjerojatno, jer od izvješ a saborske komisije je prošlo skoro deset godina, a nitko nije poduzeo ništa da se takva informacija injeni no potvrdi ili ospori”, govori **Ivica Relkovi** , koji je tada bio angažiran u spomenutoj udruzi. Potom su, kaže, pokrenuli svoju istragu.

Željko Puhovski / CROPIX

“Da bismo testirali je li to uopće moguće potkrijepiti bilo kakvim potvrdama svjedoka, tiskali smo mali letak, ubacili ga u poštanske sanduče i e u naselju Vrbik i čekali rezultat. Ne znam jesu li prošla i dva dana kada smo zaprimili prve pozive svjedoka na naš telefon. Od niza poziva, tri su nam se činila vrlo izazovna. Među njima je bila i svjedokinja koja je tada imala 19 godina. Tada smo shvatili da bi se iza vrlo neodređene natuknice saborske komisije mogla skrivati zaista teška i opterećujuća istina. Vrlo brzo smo snimili iskaze svjedoka.

Dobili smo precizno određene dvije moguće lokacije te još nekoliko s nešto manjom sigurnošću. I, naravno, potresne priče iz prve ruke te nekoliko iz obiteljskih prepričavanja. Neki od njih cijelo su vrijeme živjeli u neposrednoj blizini tih lokacija s tolikom sigurnošću o masovnim grobnicama da nikad nisu kročili u dvorište Pedagoške akademije, ni 53 godine nakon svibnja '45. Jedna je svjedokinja na pitanje tko bi sve mogao biti među žrtvama to prikazala tako da nam je citirala iskustvo svoje majke koja je iz šikare promatrala neke scene pogubljenja:

‘Polu ih je molilo Boga na hrvatskom, a polu na njemačkom.’ Tri glavne svjedokinje skicirale su nam ukupno **pet mogućih lokacija**: pravokutnu grobnicu uz **južno krilo zgrade, dugi rov uz Gagarinov put i tri moguća lokacije sa sjeveroistočne strane Pedagoške akademije**”, ispričao nam je Relković.

Sve materijale, iskaze, nacрте lokacija i podatke o svjedocima predali su potom, kaže, DORH-u i MUP-u. “Nakon nekog vremena svjedoci su nam se javili s potvrdom da su ih nadležne službe posjetile i da su izravno ponovili svoja svjedočenja. Svjedoke treba uvažavati i pristupati im s povjerenjem, čak i kad nisu potpuno sigurni u svoja svjedočenja, jer ta svjedočenja su traumatizirana i potisnuta, ali ne i lažna. Nama se u tom periodu nije javio nijedan lažni svjedok”, zaključio je Ivica Relković.

I. H. kaže kako je nakon što je 2008. o događajima iz svibnja 1945. razgovarala s ljudima iz Hrvatskog odgovornog društva bila pozvana kao svjedok na lokaciju “**Savska 77**”. Tamo je, priča, na licu mjesta istražiteljima pokazala gdje je točno u svibnju 1945. vidjela svježe zatrpanu jamu.

Na naš upit o dosad poduzetim radnjama vezanim uz istragu lokacije “Savska 77”, Županijsko državno odvjetništvo u Zagrebu kaže da kriminalistička istraga još traje te da poinitelji još nisu otkriveni.

Željko Puhovski / CROPIX

“I dalje je u tijeku kriminalističko istraživanje te vršenje potrebnih provjera, a koje policijski službenici provode u suradnji s Upravom za zatočene i nestale Ministarstva hrvatskih branitelja. Dosadašnjim radom još uvijek nisu otkriveni počinitelji predmetnog kaznenog djela. Obzirom da je odredbom članka 206. f. Zakona o kaznenom postupku određeno da je postupanje tijekom izvida tajno, ne možemo detaljnije odgovoriti na Vaš upit”, poručili su nam iz Županijskog državnog odvjetništva u Zagrebu.

Prije nego što je 2016. godine razriješen dužnosti, šef Uprave za zatočene i nestale bio je pukovnik **Ivan Grujić**, kojem je poznata lokacija “Savska 77”.

“Injenica je da se za Savsku 77 zna već dugo te da je ona evidentirana među poznate lokacije koje je svojevremeno istraživalo Ministarstvo unutarnjih poslova. S nama je MUP imao jednu zajedničku akciju za izradu popisa svih grobišta iz Drugog svjetskog rata”, rekao je Grujić.

Međutim, to što je neka lokacija već dugo poznata nadležnim državnim tijelima ne znači da će zbog toga biti na vrhu liste prioriteta za sveobuhvatno terensko istraživanje, pronalazak i obradu posmrtnih ostataka žrtava.

Prioriteti se određuju, objašnjava Grujić za Globus, prema procjeni ugroženosti posmrtnih ostataka na određenoj lokaciji, prema procjenama dostupnosti informacija o mogućim grobištima, prema tome koliko je moguće istražiti grobišta a da se pritom ne uništi infrastruktura i drugi objekti koji su naknadno izgrađeni na tim mjestima...

“Za vrijeme mog mandata sve lokacije su imale isti tretman, količina podataka koja je došla za neku lokaciju stavljena je na stol. A tada je sve podatke analizirala posebna komisija i potom predlagala listu prioriteta za istraživanja pojedinih lokacija. Komisija je imala 21 članova, među kojima su bili predstavnici Katoličke i Pravoslavne crkve, židovske zajednice, povjesničari te predstavnici nadležnih državnih institucija”, kaže.

Iz Grujićeva objašnjenja jasno je kako je dalek put od kvalitetne dojave o lokaciji nekog stratišta do početka terenskog istraživanja, a poslije i obrade posmrtnih ostataka.

Naravno, jedan od ograničavajućih faktora uvijek je i novac jer su takva sveobuhvatna terenska istraživanja masovnih grobnica vrlo skupa.

Grujić procjenjuje da na području cijele Hrvatske zasad postoje informacije o oko 800 lokacija koje kriju posmrtnu ostatak žrtava iz Drugog svjetskog rata i vremena neposredno nakon rata, a da je zasad obrađena tek svaka deseta lokacija.